

บทความวิชาการ

--> เศรษฐา พวงหิรัญ

การแสวงหาดินแดนใหม่และ การมองเห็นด้วยสายตาดวงใหม่: ข้อแนะนำเบื้องต้นสำหรับ นักศึกษาวิชารัฐศาสตร์

The real voyage of discovery consists not in seeking
new landscapes but in having new eyes.

MARCEL PROUST

วันที่โลกได้เปลี่ยนไป...เปลี่ยนจริงหรือ?

เมื่อเช้าวันที่ 11 กันยายน เริ่มต้นตามปกติของช่วงปลายของฤดูร้อนในมหานครนิวยอร์ก
ดวงอาทิตย์ฉายแสง อากาศกำลังเริ่มร้อน และแล้วเมื่อเวลา 8:46 ทุกอย่างก็ดำเนินไปตามปกติ
มีอันต้องยุติลง เครื่องบินลำหนึ่ง (American Airlines Flight 11) พุ่งชนตึกสูงแห่งหนึ่งของ WTC
(World Trade Center) ใน Manhattan

รายงานของสื่อในช่วงแรกๆ มีความสับสน Bob Edwards ซึ่งเป็นผู้สื่อข่าวประจำ National Public Radio ตั้งข้อสงสัยทันทีด้วยการรายงานข่าวว่าเป็นอุบัติเหตุอันเกิดจากความผิดพลาดที่ถือว่าเป็น โศกนาฏกรรม อีก 15 นาทีต่อมา ชาวอเมริกันและคนทั่วโลกเริ่มเข้าใจมากขึ้นเมื่อเครื่องบินลำที่สอง (Flight 175) พุ่งชนตึกสูงอีกแห่งหนึ่งของ WTC ภาพเหตุการณ์นี้ได้ถูกรายงานสดโดยเครือข่ายทีวีชั้นนำของโลก อีกหนึ่งชั่วโมงต่อมา เครื่องบินลำที่สาม (Flight 77) ได้พุ่งชนกำแพงด้านตะวันตกของ Pentagon ใน Washington เครื่องบินลำที่สี่ (Flight 93) กำลังบินอยู่ในท้องฟ้าและมุ่งหน้ากลับไปยัง US Capitol ใน Washington D.C. แต่ตกลงสู่พื้นก่อนบริเวณทุ่งหญ้าในเมือง Shanksville มลรัฐ Pennsylvania หลังจากที่ถูกโดยสารกลุ่มหนึ่งขัดขืนและต่อสู้กับคนที่จี้เครื่องบินลำนี้ ช่วงก่อนเที่ยงวันนั้น อาคารทั้งสองแห่งของ WTC พังถล่มลง ก่อนสิ้นสุดวันนั้น มีรายงานข่าวว่ามีผู้เสียชีวิตประมาณ 3,000 คน ในจำนวนนี้รวมถึงพลเรือน 227 คน เป็นผู้โดยสารและผู้ก่อการร้ายที่จี้เครื่องบินอีก 19 คน สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากนั้นก็คือ ความตื่นตระหนก ความหวาดกลัว และความโกรธแค้น ทั้งในสหรัฐอเมริกาในที่อื่นๆ ทั่วโลก วันรุ่งขึ้น กำลังสารถทหารและรถถังมิได้เข้าประจำการตามทุกๆ สี่แยกในบริเวณตอนใต้ของ Washington ผู้คนส่วนใหญ่ดำเนินชีวิตประจำวันอย่างเร่งรีบภายใต้ความหวาดกลัว ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นตามมาเมื่อมีการค้นพบผงสารพิษซ่อนใส่มากับจดหมาย หนังสือพิมพ์ และเอกสารของหน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล

อย่างไรก็ดี รัฐบาลของนาย George W. Bush, Jr. (The Bush Administration) ได้ประกาศในทันทีว่าจะรวมกำลังของชาติต่างๆ ที่เป็นพันธมิตรเพื่อจับตัวผู้ก่อการร้ายเหล่านี้มาลงโทษและหาทางยุติ

ลัทธิก่อการร้าย (terrorism) ให้ได้และตลอดไป หลังจากนั้นไม่นาน ก็ปรากฏชัดว่า การโจมตีดังกล่าวเป็นผลงานของนาย Osama bin Laden และเครือข่ายของเขาที่มีชื่อว่า al-Qaeda (the Base) ซึ่งมีศูนย์บัญชาการอยู่ในอัฟกานิสถาน (Afghanistan) เนื่องจากมีความสัมพันธ์กับรัฐบาลอัฟกานิสถานในช่วงนั้นซึ่งอยู่ภายใต้อำนาจของกลุ่มมุสลิมหัวรุนแรงที่มีชื่อว่า Taliban

ภายในเวลาหนึ่งเดือนหลังเกิดเหตุการณ์ สิ่งที่ Bush ได้ประกาศว่าเป็น ‘สงครามต่อต้านลัทธิก่อการร้าย’ (the ‘war on terrorism’) ได้เริ่มต้นขึ้น การโจมตีด้วยเครื่องบินรบวันแล้ววันเล่า จำนวนนับครั้งไม่ถ้วนในอัฟกานิสถาน กองกำลังฝ่ายกบฏที่ต่อต้านรัฐบาล Taliban เริ่มมีความแข็งแกร่งมากขึ้น ในที่สุดกองกำลังภาคพื้นดินของอเมริกาและอังกฤษก็ได้เข้ายึดครองอัฟกานิสถาน ในวันคริสต์มาสปีเดียวกันนั้น รัฐบาล Taliban ได้ถูกโค่นล้ม และกองกำลังที่หลงเหลืออยู่ในอัฟกานิสถานได้หลบซ่อนตัวกระจายอยู่ตามที่ต่างๆ

อย่างไรก็ดี สงครามก็ยังไม่ยุติ ทั้งตัว bin Laden และ Mullah Omar ผู้นำ Taliban แม้จะถูกสังหาร

เหตุการณ์ 9/11

คงไม่สามารถฉายภาพทั้งหมดของ ‘โลกการเมือง’ ในปัจจุบันได้ เนื่องจากประเทศที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้โดยตรง เป็น ‘ต้นแบบ’ ของประชาธิปไตย

ในที่สุด แต่หน่วยจรรยา (cells) ของ al-Qaeda รวมทั้งผู้ก่อการร้ายอีกหลายกลุ่ม ยังคงดำเนินการลอบโจมตีอย่างต่อเนื่อง ปรากฏชัดเจนว่า วิกฤตที่เกิดขึ้นหลังเหตุการณ์ 9/11 มีท่าทีว่าจะยืดเยื้อยาวนาน ผู้กำหนดนโยบายหลายคนเชื่อว่า สงครามต่อต้านลัทธิก่อการร้ายจะขยายวงกว้างออกไปนอกดินแดนอัฟกานิสถาน

ในแถลงการณ์ (State of the Union Address) ที่มีต่อรัฐสภา (Congress) เมื่อต้น ค.ศ. 2002 ประธานาธิบดี Bush ได้เรียกอิหร่าน อิรัก และเกาหลีเหนือว่า ‘กลุ่มอักษะแห่งความชั่วร้าย’ (an ‘axis of evil’) กองกำลังอเมริกันได้เข้าไปในฟิลิปปินส์เพื่อช่วยเหลือทหารฟิลิปปินส์ในการปราบกลุ่มกบฏซึ่งมีความเชื่อมโยงกับ al-Qaeda ในเวลาเดียวกัน ผู้กำหนดนโยบายดังกล่าวอีกหลายคนก็ได้ตั้งข้อสังเกตว่า ในระยะยาวนั้น การหยุดยั้งลัทธิก่อการร้ายจำเป็นต้องจัดการกับปัญหาเรื่องการตอบสนองความต้องการพื้นฐานของมนุษย์ (unmet human needs) ซึ่งทำให้เกิดความเกลียดชังที่มีต่อสหรัฐอเมริกาโดยเฉพาะและตะวันตกโดยรวม

การยุติปัญหาดังกล่าวไม่สามารถทำได้ด้วยการทำสงคราม (war) หรือด้วยการใช้ ‘การเมืองแบบปกติ’ (the ‘politics as usual’)

เหตุการณ์ 9/11 คงไม่สามารถฉายภาพทั้งหมดของ ‘โลกการเมือง’ ในปัจจุบันได้ เนื่องจากประเทศที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นี้โดยตรงเป็น ‘ต้นแบบ’ ของประชาธิปไตย

อย่างไรก็ดี การที่ผู้เขียนนำเอาเหตุการณ์ 9/11 มาพูดถึง เหตุผลคงไม่ใช่เพราะเหตุการณ์นี้มีความสำคัญต่อชีวิตของผู้คนทั่วโลกเท่านั้น แต่ยังสะท้อนให้เห็นประเด็นสำคัญๆ ที่เป็นเนื้อหาของรัฐศาสตร์

สิ่งสำคัญอันแรกและเห็นชัดที่สุดก็คือ ความสำคัญของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นทั่วไปในขณะนี้ที่เรียกว่า ‘การตอบโต้ภายในประเทศที่มีต่อการท้าทายในระดับโลก’ (‘Domestic responses to global challenges’) เราลองขบคิดทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้นกับตัวเราและคนอื่นๆ ทั่วโลก เราจะเห็นบทบาทของพลังระหว่างประเทศหรือระดับโลก (international or global forces) ที่มีต่อชีวิตทางสังคม เศรษฐกิจและการเมืองของเรา

หลังเหตุการณ์ 9/11 เราได้เห็นบรรดาผู้ก่อการร้ายจากทุกสารทิศโดยเฉพาะจาตะวันออกกลางได้ดำเนินการลอบโจมตีสถานที่ต่างๆ ที่เป็นสัญลักษณ์ของอำนาจทางเศรษฐกิจและการทหารของสหรัฐอเมริกาและชาติพันธมิตรที่ให้ความช่วยเหลืออเมริกา สิ่งที่สำคัญมากกว่านั้นก็คือ เราได้เห็นการตีความ al-Qaeda ว่าเป็นการตอบโต้ของพวกมุสลิมที่เคร่งครัดศาสนา (fundamentalist Muslims) ที่มีต่อองค์ประกอบหลายอย่างของแนวโน้มของโลกปัจจุบันที่ถูกเรียกชื่อว่า 'โลกาภิวัตน์' ('globalization')

สิ่งเห็นได้ชัดอันที่สองและมีความสำคัญพอๆ กับอันแรกก็คือ ความสำคัญของการเมืองภายในประเทศ (domestic politics) สหรัฐอเมริกาได้เปลี่ยนแปลงกฎหมายและนโยบายจำนวนมากอย่างรวดเร็วอย่างไม่เคยเกิดขึ้นก่อนในประวัติศาสตร์ของประเทศนี้ และอังกฤษพันธมิตรชั้นแนวหน้าของอเมริกาก็ได้กระทำการแบบเดียวกัน รัฐบาลเยอรมันต้องผินใจดำเนินการตามพันธะผูกพันที่มีต่อชาติพันธมิตรเพียงเพื่อผ่านการลงมติไว้วางใจในรัฐสภา ทั้งรัสเซียและจีนไม่กล้าออกมาวิพากษ์วิจารณ์ปฏิบัติการทหารทหารของชาติพันธมิตรตะวันตกอย่างเต็มที่ โดยเฉพาะนโยบายต่างประเทศของอเมริกา

ไม่ต้องสงสัยเลยว่า การโจมตีในเหตุการณ์ 9/11 เป็นการ 'ปลุกให้ตื่นจากภวังค์' ('wake-up call') สำหรับชาวอเมริกันหลายล้านคนและผู้คนทั่วโลก 'ไม่มีการโจมตีในช่วงพริบตาครั้งใดที่สร้างความเสียหายหรือสร้างความตื่นตระหนกอย่างมหาศาลเท่าเหตุการณ์ครั้งนี้' อย่างไรก็ตาม เราสามารถ 'อ่าน' หลายสิ่งหลายอย่างที่ย้อนอยู่ภายใต้เหตุการณ์ 9/11 นี้

อันที่จริง เรามีชีวิตอยู่ในสภาวะแวดล้อมซึ่งเราสามารถพูดได้เต็มปากว่า 'การเปลี่ยนแปลงคือสิ่งที่ไม่เปลี่ยนแปลง' ('change has been the only constant.') เหตุการณ์ต่างๆ ที่ปรากฏในข่าวยังได้เตือนให้เราตระหนักอยู่ตลอดเวลาว่าโลกของเรา กำลังเปลี่ยนแปลงอย่างมากและอย่างรวดเร็วเมื่อศตวรรษที่แล้ว อินเดีย อิรัก และแอฟริกาได้ยังเป็นอาณานิคมเช่นเดียวกับอีกหลายส่วนของโลก ครึ่งศตวรรษต่อมา เยอรมนีและญี่ปุ่นได้รับความเสียหายยับยั้งยับอันเป็นผลจากการพ่ายแพ้ในสงครามโลกครั้งที่สอง และได้ถูกยึดครองและถูกปกครองโดยชาติมหาอำนาจพันธมิตรที่ชนะสงคราม อีก 25 ปีต่อมา พรรค PRI (Institutional Revolutionary Party) ของเม็กซิโกได้เข้ามามีอำนาจปกครองโดยปราศจากการต่อต้าน คอมมิวนิสต์ (communists) ได้ยึดกุมอำนาจอย่างเหนียวแน่นในอดีตสหภาพโซเวียต และรัฐบาลที่ยึดมั่นลัทธิเกลียดชังสีผิว (apartheid) ในแอฟริกาใต้ดูเหมือนจะไม่มี ความเปราะบางแต่อย่างใด หนึ่งทศวรรษหลังจากนั้น ญี่ปุ่นได้ถูกมองว่าเป็นภัยคุกคามต่อความรุ่งเรืองไพบูลย์ของอเมริกาและยุโรป และรัฐญี่ปุ่นก็ได้รับการพิจารณาว่าเป็นตัวแบบอันหนึ่งของการที่รัฐสามารถเข้ามาคุมบังเหียนเศรษฐกิจแบบทุนนิยม (capitalist economy) ได้สำเร็จ

ในค.ศ. 2002 ไม่มีอาณานิคมหลงเหลืออยู่ สหภาพโซเวียตแตกสลาย และคอมมิวนิสต์

(communism) ในยูเรเชีย (Eurasia) ไม่มีอีกแล้ว ประชาธิปไตยที่ยอมรับความเห็นพหุเชื้อชาติ (multiracial democracy) ในแอฟริกาใต้ ได้จัดให้มีการเลือกตั้งทั่วไปถึง 2 ครั้ง และผู้นำแบบบารมี (charismatic) อย่างเนลสัน แมนเดลา (Nelson Mandela) ซึ่งเป็นชาวแอฟริกันผิวดำได้รับการเลือกตั้งเป็นประธานาธิบดีคนแรกของประเทศนี้ พรรค PRI ได้ประสบความสำเร็จในการเลือกตั้ง หลังจากผูกขาดการเถลิงอำนาจมาเป็นเวลานาน ญี่ปุ่นยังคงต้องฝ่าฟันปัญหาเป็นเวลาหนึ่ง ทศวรรษหลัง ‘การแตกของเศรษฐกิจฟองสบู่’ (‘bubble economy’ burst)

ไม่มีเหตุการณ์หรือแนวโน้มอะไรที่รุนแรงเท่ากับการโจมตีของผู้ก่อการร้ายในเหตุการณ์ 9/11 และผลที่ตามมาจากเหตุการณ์นี้ อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์และผลกระทบที่ตามมาแสดงให้เห็นถึงข้อสรุปสำคัญที่สุดที่บรรดานักสังเกตการณ์ได้จากเหตุการณ์นี้ที่ว่า เหตุการณ์ 9/11 ได้กลายเป็นกำลังเป็นและจะยังคงเป็นส่วนสำคัญของชีวิตของพวกเรา

ข้อสรุปของบรรดานักสังเกตการณ์ก็คือ (1) การเปลี่ยนแปลงในอัตราที่รวดเร็ว (2) ความสำคัญที่เพิ่มมากขึ้นของโลกาภิวัตน์ที่มีต่อแม้กระทั่งรัฐที่เข้มแข็งที่สุดทั้งหลาย (3) การเมืองภายในประเทศยังคงมีความสำคัญแม้แต่ในรัฐที่อ่อนแอที่สุดทั้งหลาย

ถ้าหากนักเรียนที่เริ่มต้นศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ต้องการเข้าใจ ‘โลกการเมือง’ อย่างถ่องแท้ ขอให้คุณอ่านคำแนะนำของนักเขียนนวนิยายชาวฝรั่งเศสชื่อ Marcel Proust (1871-1922) ที่กล่าวว่า ‘การเดินทางเพื่อการค้นพบที่แท้จริงไม่ใช่การแสวงหาดินแดนแห่งใหม่ ทว่าอยู่ที่การมีสายตาดวงใหม่’¹

เรากำลังแสวงหาดินแดนใหม่จินตภาพ มโนทัศน์ บริบท (context) สถานที่ รวมตลอดถึงยุคสมัยที่นักเรียนซึ่งเริ่มต้นศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ อาจจะไม่เคยได้พบมาก่อน

ถ้าหากสิ่งที่ Proust กล่าวไว้มีความถูกต้อง นักเรียนที่เริ่มต้นศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ คงจะไม่สามารถเดินทางไปได้ไกลในการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ถ้าหากว่าเขา/หล่อนไม่พยายามมอง ‘ดินแดนใหม่ๆ’ ด้วย ‘สายตาดวงใหม่’ เรากำลังแสวงหาดินแดนใหม่เนื่องจากว่าจินตภาพ มโนทัศน์ บริบท (context) สถานที่ซึ่งปรากฏในวิชาประวัติศาสตร์ล้วนเป็นสิ่งที่คุณอาจจะไม่เคยได้พบมาก่อน ถ้าหากสิ่งที่ Proust กล่าวไว้มีความถูกต้อง เราคงจะไม่สามารถเดินทางไปได้ไกลในการแสวงหาสิ่งใหม่ๆ ถ้าหากว่าเราไม่พยายามมอง ‘ดินแดนใหม่ๆ’ ด้วย ‘สายตาดวงใหม่’

นักเรียนที่เริ่มต้นศึกษาวิชาประวัติศาสตร์ จะต้องทำมากกว่าการฟังการบรรยายและการอ่านเอกสาร

¹ ข้อความภาษาอังกฤษคือ ‘The real voyage of discovery consists not in seeking new landscapes but in having new eyes.’ ในหนังสือเรื่อง Search of Lost Time

ประกอบกรบรรยาย รวมตลอดถึงท่องจำประเด็นสำคัญๆ ที่ผู้บรรยายเน้น และนำไปเขียนในกระดาษคำตอบ เวลาทำข้อสอบ เราต้องตั้งคำถามต่อทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวข้องกับชีวิตทางการเมือง (political life) ของเราและคนทั่วไปในสังคม นั่นก็คือ การมีทัศนคติวิพากษ์ (critical perspective) ซึ่งหมายถึง การตรวจสอบ ทบทวน และตั้งคำถาม กับบรรดาสรรพสิ่งต่างๆ ที่เราค้นเคยเคยชิน และยอมรับ จนไม่คิดจะตั้งคำถาม

ถ้าเราทำเช่นนั้นได้ เราจะพบว่า การศึกษาวิชารัฐศาสตร์ จะช่วยสร้าง ‘ความสว่าง’ ให้กับปัญญาของเรา และสามารถนำปัญญาไปใช้เคลื่อนไหวนำพาสังคมไปสู่ ‘โลกที่ดีกว่า’ ได้ อย่างน้อยที่สุดก็ในฐานะของ ‘การเป็นคนดี’ (ไม่ใช่ ‘พลเมืองดี’ ภายใต้กรอบคิดอันคับแคบของรัฐราชการไทย!) ■

เอกสารอ้างอิง

Proust, M. (1987-1989). *Search of Lost Time* (L. Davis, M. Treharne, J. Grieve, J. Sturrock, C. Clark, P. Collier & L. Patterson, Trans.). London: Allen Lane.

